# Опорний конспект · 1.19. Правопис не та ні з різними частинами мови

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 1. Фонетика. Графіка

## 1. Правило в одному рядку · два тести

**Творить нове слово — разом, лише заперечує — окремо.**
Те саме слово може мати обидва варіанти.

**не** тест **синонімом**: є заміна одним словом → разом.
**ні** тест **прийменником**: прийменника немає → разом.

## 2. НЕ разом

| Випадок | Приклади |
|---|---|
| слово **без не не вживається** | ненавидіти · нехтувати · негода |
| є **синонім без не** | неправда (брехня) · недруг (ворог) · недалеко (близько) |
| префікс **недо-** — неповна міра | недобачати · недоїдати · недописаний |
| **дієприкметник-означення** без залежних слів і протиставлення | нескошена трава |
| службові слова й неозначені займенники | неабиякий · немає (= нема) |

## 3. НЕ окремо

| Випадок | Приклади |
|---|---|
| дієслова, дієприслівники | не має (часу) · не знаючи |
| **протиставлення** (сполучник а) | не друг, а ворог |
| **підсилювальні слова** | далеко не простий · зовсім не смішно · аж ніяк не байдужий |
| числівники, займенники, службові слова, слова з дефісом | не два · не тільки · не по-нашому |
| присудкові слова | не можна · не треба |

## 4. НЕ з дієприкметниками · недо- проти не до-

| Разом | Окремо |
|---|---|
| означення без залежних слів: **нескошена** трава | є залежне слово: **не скошена** вчасно трава |
| недописаний лист (недо-) | протиставлення: не закінчена, а розпочата · присудок: праця не закінчена · -но/-то: не прибрано |

| недо- = неповна міра | не до- = заперечення |
|---|---|
| недобачати (погано бачити) · недочувати (погано чути) | не добачити (не помітити) · не дочути (не розібрати) |
| недоїдати (голодувати) | не доїдати (лишати їжу) |

## 5. НІ разом і окремо

| Написання | Приклади |
|---|---|
| **разом** займенники **без прийменника** й прислівники | ніхто · нікого · ніде · нізащо |
| **разом** слова, що без ні не вживаються | нікчемний · нісенітниця |
| **окремо** між ні та займенником є **прийменник** | ні в кого · ні з ким · ні за що |
| **окремо** повторюване ні (без коми) | ні риба ні м’ясо · ні вдень ні вночі |

## 6. Пастки НМТ

- «не навидіти», «не хтувати» — таких слів немає;
- проґавлене залежне слово: **не скошена вчасно**;
- підсилювачі **далеко / зовсім / аж ніяк** — завжди окремо;
- «ніз ким», «нівкого» — прийменник розриває на три слова.

- немає (= нема) ≠ не має (не володіє);
- нізащо (у жодному разі) ≠ ні за що (даремно);
- спершу шукай маркери окремого: **а, далеко, зовсім, аж ніяк**, залежне слово, прийменник.